

*In den beginne, voordat er licht was,
was er de duisternis, en daarin leefden de Zeven,
en zij leefden in afgunst en nijd.
En het was Pagan de Ene die opstond en zeide:
'Laat één licht aan de hemel schijnen'.
En het was de Ene die de anderen doodde.
Indra met de speer, Antigua met de dolk,
Silene met het zwaard, Tristan met de lans,
Salvator met de boog en Magnar met de hamer.
Terwijl de hemel baadde in hun bloed,
keerde Pagan zich tot de mens en zeide:
'Zie, er is licht, en in het licht zij slechts één waarheid,
en de waarheid en het licht ben Ik.'*

De Leer, Herdantolus 1:1

HOOFDSTUK 1

*‘Vraag het de verminkten, de weduwen en de wezen,
want zij zijn het die de ware prijs van oorlog kennen.
Het is uit hun naam dat ik u gebied hen die vielen
niet te gedenken als slachtoffers van de oorlog,
maar als martelaren van de vrede.*

[...]

*Opdat onze volkeren zich zullen verenigen.
en ons bloed zich zal vermengen.
Opdat vijf hertogdommen zullen bloeien,
in welvaart en in vrede.*

[...]

*Laat geen man ooit opstaan en trachten
de kracht van onze eenheid te tarten.
Want verenigd zijn wij voor eeuwig:
Eén volk! Eén natie! Eén Emperium!’*

– Bataya Koral, Eerste Grootkeizer van het Emperium¹

Vlakte van Rahalla
Emperiaal Hertogdom Mandallin
20e dag van de Windmaand (3e maand), 998 n.P.

‘Als dit dan toch mijn laatste portie is, dan had ik verdomme liever een fatsoenlijke kwaliteit gehad’, gromde Bortak, en hij spuugde een zwarte klodder tabak in het gras. Met een zucht liet de krijger zijn blik over de vlakte glijden. De leegte die hem omringde werd alleen in het noorden begrensd door een donkergroene streep loofbos, die als een slordige penseelstreek door een schilder leek te zijn achterge-

---

¹ Uit: Inaugurale rede, uitgesproken op de 20^e dag van de Windmaand, 697 n.P. in de Pit te Ram Koral, Pasha.

laten. Als een levende muur wierp het woud zich op tegen de wind, die hier vrijwel het hele jaar over de vlakke joeg. De wind kwam uit de woestijn en duldde weinig leven; op wat stekelige struiken, stug gras en wat distels na was er niets dat in Rahalla wilde groeien.

De vlakke werd sinds mensenheugenis bevolkt door rondtrekkende herders. Ze leefden er een teruggetrokken bestaan, ver van de dorpen en steden waar mensen de geschiedenis schrijven. De landkaarten van het Emperium vermeldden dat de vlakten waar hun geiten op graasden tot het hertogdom Mandallin behoorden, maar dat had voor de herders weinig betekenis. Natuurlijk, ooit waren hun voorvaderen gedwongen voor de een of andere hertog te buigen. Maar wie op deze genadeloze vlakke wist te overleven, beschouwde het land als eigendom van de goden, niet van de mensen. En zeker niet van passanten als hertogen en Grootkeizers.

Een stel stinkende geiten en een handvol achterlijke herders op een lap dode grond. Nauwelijks de moeite waard om voor te vechten, dacht Bortak. Toch stond achter de oude krijger een indrukwekkende strijdmacht opgesteld. Zwaardvechters, speerdraggers, boogschutters, bijlvechters, cavalisten, lansiers en voetknechten; het waren er duizenden. Van hoefsmid tot huurling en van straatschoft tot edelman; het scheen dat iedere man die in staat was een wapen te dragen met het leger van de hertog mee was opgemarcheerd. De ochtendzon spatte uiteen op het staal van hun wapenuitrustingen. De mannen stonden in een strakke slagorde opgesteld, wat de indruk wekte dat het om een gedisciplineerde strijdmacht ging. Maar schijn bedroog, wist Bortak.

De ruggengraat van de strijdmacht werd gevormd door een paar honderd jonge ridders, die gretig gehoor hadden gegeven aan de oproep van hun hertog om in zijn leger te dienen. Vooral de landloze adel en zonen van de lagere Huizen zagen in de strijd een uitgelezen kans om zichzelf in de gunst van de hertog te spelen. Noemenswaardige oorlogsbuit zouden ze in deze schrale streek niet opstrijken, maar volgens de Imperiale traditie bleef op het slagveld betoonde moed zelden onbeloond. Wie zich in de strijd onderscheidde kon

land, titels, goud en zelfs een aantrekkelijke huwelijkspartner bemachtigen.

De jonkheren hadden zich gehuld in opzichtige wapenkleden en uniformen. Ze zouden de rebellen vandaag niet alleen met glimmende wapens te lijf gaan, ze zouden hen tevens bedelven onder een indrukwekkende hoeveelheid kleur, kant en knopen.

Een vrouwenhart veroveren, dat lukt deze opgedofte jonkertjes nog wel, maar een vijandelijk territorium?

Bortak spuugde. Een van de vele lessen die hij in zijn lange soldatenleven had geleerd, was dat alleen een dwaas zich liet imponeren door de kleur van een uniform of de schittering van een borstkuras. Ridders die zich een maliënkolder, of zelfs een harnas konden veroorloven, begaven zich maar zelden buiten de muren van de hoofdstad. Oorlog was een begrip dat in het Emperium zijn ware betekenis had verloren. De laatste keer dat de vijf hertogdommen het toneel van een veldslag waren geweest, was meer dan drie eeuwen geleden.

Ridders konden Bortak trouwens gestolen worden. Maar hij had evenmin veel op met de drieduizend boeren die hertog Cavellus had ingelijfd. Bij gebrek aan fatsoenlijk wapentuig had de hertog ze zesen en strijdvlegels in de handen geduwd.

Ze zijn met veel maar dat zegt me niets. Moed, vechtlust, bedrevenheid en geluk, dáár worden veldslagen mee gewonnen. Als het bloed straks gaat vloeien, lopen die kinkels alleen maar in de weg.

De schaduwen die de lentezon voor de soldaten uitwierp, leken donkerder dan normaal, intenser. Bortak liet de bittere tabak over zijn tong rollen en gromde geluidloos. Tot zijn ergernis voelde hij onder zijn met ijzeren nagels beslagen wambuis een huivering. Het was geen angst, maar wat dan? Onrust? Ongemak? Een slecht voor gevoel. Hij wist wel beter dan het te negeren. Daarvoor had zijn intuïtie hem te vaak in leven gehouden.

Een vlieg belaagde zijn ogen, azend op zijn vocht en zout. Hij sloeg het beest weg. Zoals altijd voor de strijd, wanneer zijn hart de adrenaline door zijn aderen pompte, merkte hij dat zijn waarnemingsvermogen verscherpte. Vooral aan zijn gehoor scheen niets te

ontsnappen. Wat eerder nog als stilte voor de storm had kunnen doorgaan, was nu verworden tot een strijdlid van angst en ongeduld: het klapperen van de adellijke banieren, het kletteren van een pissend paard, het kraken van de riemen die pantsers op hun plaats hielden en de onhandige pogingen van soldaten om te krabben op plaatsen waar het zweet nu al voor irritatie zorgde. Geen van de vijftuizend mannen die op de vlakte stonden opgesteld, sprak een woord. De lucht leek dikker dan normaal, en lastiger in te ademen.

‘Hoe komt het toch dat mannen denken dat ze in de oorlog moed, heldendom en glorie vinden, terwijl die op het slagveld zo zeldzaam zijn?’ had Bortaks sergeant Eran hem ooit gevraagd. Ze hadden over het slagveld gedwaald om gewonde speervechters de genadeslag toe te dienen. ‘Angst, bloed, pijn en dood’, zei Eran. ‘Dát is oorlog, mijn vriend. Een slechte droom, niet meer dan dat.’

Hier, op de Vlakte van Rahalla, herinnerden de oudgedienden onder de soldaten zich maar al te goed hoe waar deze woorden waren. En de groentjes? Die zouden er sneller dan hen lief was achterkomen.

Hoe had het zover kunnen komen? Wie had deze veldslag kunnen afwenden? Was dat mogelijk geweest? Of was oorlog de onontkoombare lotsbestemming van de mensheid, Gods prijs voor de bloeddorst die hij haar bij zijn schepping had geschonken? Bortak onderdrukte de neiging om zijn schouders op te halen. Hij was een krijger, geen hoeder. De hertog betaalde hem om te doden, niet om Gods wil te doorgronden. Trouwens, dat zijn leven ergens op een door de goden vergeten slagveld zou eindigen, was voor hem geen verrassing. Maar dat gold niet voor de honderden boeren die hier vandaag zouden sterven. Jongens en mannen, met geliefden, met een toekomst, met dromen die straks onder deze beloftevolle lentezon in hun eigen bloed zouden smoren.

Jij sentimentele bastaard! Sinds wanneer kan het jou verrekken wie sterft en wie blijft leven?

‘Jouw hart wordt niet door vlees en bloed bij elkaar gehouden, maar door vloeibaar staal’, had Eran gezegd, terwijl hij hem een of

andere Emperiale onderscheiding opspeldde. Maar Eran was dood en Bortak wist wel beter. Hij voelde de oorlogsjaren op zijn schou-
ders drukken, als het gewicht van een pantser. Het was alsof iedere
veldslag, nee, ieder lichaam dat hij met zijn zwaard had doorkliefd en
iedere kameraad die gillend aan zijn zijde was gesneuveld, een paar
gram aan het gewicht hadden toegevoegd. Hij was moe. Hondsmoe.

Eigenlijk had hij het soldatenleven lang geleden al de rug willen toe-
keren. Hij was veertig jaar oud geweest en had zich in de kracht van
zijn leven gewaand. Een lapje grond, een paar schapen, een stevige
vrouw en misschien zelfs een zoon. Het had aanlokkelijk geklonken.
Heel even was het zelfs binnen handbereik geweest. Zijn wilde haren
was hij toen al jaren kwijt, die waren achtergebleven op de rotsige
kust van Caladonië. Elf jaar had hij er gevochten, in het Emperiale
expeditieleger. Toen de oorlog eindelijk voorbij was en hij naar het
Emperium terugkeerde, had hij voor tien jaar getekend bij de garde
van hertog Cavellus. Van de soldij die hij voor de oorlog schaamte-
loos in kroegen en bordelen verbrast zou hebben, wist hij in zijn ja-
ren bij de hertogelijke garde een aardige som opzij te leggen. Met
nog een jaar te gaan had hij zelfs al een boerderijtje op het oog ge-
had.

Maar toen was de ellende in het Emperium begonnen. Per decreet
werden alle militaire dienstverbanden voor onbepaalde tijd verlengd.
Nu stond hij opnieuw op het slagveld, samen met duizenden andere
pionnen die door het schaakspel van de adellijke Huizen naar Rahal-
la waren gevoerd.

Eén jaar, en ik was er verdomme uit geweest. Bij Pagans ballen,
wat is nou één jaar?

Terwijl de zon klom, kwakte in de gelederen een door de hitte be-
vangen mannenlichaam tegen de grond. Bortak liet een afkeurende
zucht ontsnappen. Het driehoekige spleetje tussen zijn voortanden
vervormde de zucht tot een zachte fluittoon. 'Erfenisje van een
kroeggevecht', loog hij als iemand naar de oorzaak van zijn kapotge-
slagen tanden vroeg.

Opnieuw spuwde hij een fluim tabak op de grond. Ditmaal spatte de klodder op de neus van zijn laars uiteen. ‘Laat het verdomme dan maar snel gebeuren ook’, vloekte hij binnensmonds. Hij verstevigde zijn greep om het in leer gewikkelde gevest van zijn zwaard. Het gaf hem een gevoel van vastigheid, van controle, het idee dat hij de uitkomst van de komende strijd en daarmee zijn lot, althans voor een klein deel, zelf in de hand had.

‘Hé, Bortak, ouwe reus’, klonk het opeens naast hem. Het was niet meer dan een fluistering, maar het was genoeg om hem uit zijn donkere gedachten te doen opschrikken. Hij draaide zijn hoofd. Zijn nekbeschermer schraapte over zijn wambuis.

Jalt.

De ogen van de jongen waren blauw als de Rahallaanse lentelucht. Ze leken geëst uit het eeuwige leven dat jongens van zijn leeftijd dachten te bezitten. Vijftien jaar was de bakkerszoon, en trots als een pauw dat hij zij aan zij met mannen als Bortak naar het slagveld had mogen opmarcheren.

‘We hakken die angsthazen met gemak in de pan!’ fluisterde Jalt hem toe. Maar aan de aarzeling in zijn stem hoorde Bortak dat de jongen vooral zichzelf aanmoedigde. Het gevoel van onsterfelijkheid was hem zo kort voor de strijd ontglipt.

Bortak knikte hem toe zonder de woordeloze stilte te doorbreken die de gelederen bijeen hield.

Jalt.

Ze hadden de knul een paar weken geleden tijdens de veldtocht opgeduikeld, in een of ander gehucht op de hoogvlakte. Het leger was er voor een korte rustperiode neergestreken om de rantsoenen aan te vullen. Maar de foerageertochten in de omgeving hadden bitter weinig opgeleverd. Het beetje graan dat de winter had overleefd was al lang voordat de sneeuw gesmolten was door de rebellen geplunderd. Het weinige dat ze niet hadden meegenomen hadden ze samen met de voorraadschuren in de as gelegd.

Een slimme zet, moest Bortak toegeven. De rebellen hadden voorzien dat de hertog in het voorjaar een leger zou sturen om met hen af te rekenen. Het leerde hem ook dat hun leider genadeloos was. De bevolking werd hard getroffen door de plunderingen en brandstichtingen. De streek leed honger. En toen de boeren in de gaten kregen dat de troepen van hun hertog geen voedsel kwamen brengen maar halen, had de wanhoop toegeslagen.

‘Neem hem mee, alstublieft, neem hem mee!’ had Jalts moeder sergeant Rask gesmeekt. ‘Hij is moedig als een leeuw en hij vecht als de besten.’

Bortak kon er nog om grinniken. Eén blik op de magere knaap was voldoende om te zien dat Jalt niet kon vechten, en zeker niet als de besten. En als hij al moedig was, dan had hij die eigenschap in ieder geval niet van zijn vader geërfd. De bakker van het dorp had door de graantekorten al in geen weken meer een brood gebakken. Hij lag hele dagen in bed en sprak geen woord. Zelfs toen de sergeant hem een baal meel uit de legervoorraad bracht, weigerde de man zijn bed uit te komen.

‘Lamme tak!’ had Rask hem toegebeten. Maar het was geen lam-lendigheid die Jalts vader in bed hield, wist Bortak. Hij had het vaker gezien. Geen wapen kan een mens ernstiger verwonden dan wanhoop.

Tot Bortaks genoegen had Jalt niet de aard van zijn vader. Van onder zijn blonde lokken had de opdonder de onwrikbare blik van Rask vol verwachting gepareerd.

Maar de sergeant was niet van Jalts onverschrokkenheid onder de indruk. ‘Geen denken aan’, blafte hij. ‘Dit leger heeft al meer dan genoeg boerenpummels die nog niet weten aan welke kant ze een speer moeten vasthouden. We moesten jullie opknopen, in plaats van opnemen!’

Jalt was slechts een van de honderden magere stakkers die zich bij het leger wilden aansluiten, in de hoop dat de hertog hen zou voeden. Tot ergernis van zijn bevelhebbers was het hart van Cavellus groter dan zijn militaire inzicht. Voordat hij naar de Vlakte van Ra-

halla afdaalde, nam de hertog haast alle drommels in zijn strijdmacht op.

Tot ieders verbazing, misschien nog wel het meest tot die van zichzelf, had Bortak er bij Rask op aangedrongen om Jalt aan zijn eenheid toe te voegen. Tot op de dag van vandaag kon de oude krijger niet uitleggen waarom.

Jalt.

Bortak herinnerde zich de eerste keer dat de jongen het lef had om zich 's avonds bij zijn kookvuur te melden. Bortak werd door de andere soldaten eerder gevreesd dan geliefd, een lot dat veel veteranen trof. Terwijl zijn dagrantsoen aardappelen en bonen boven het vuur hing te garen, was hij met een wetsteen Furie aan het scherpen. Met lange halen knarste hij langs de geoliede zwaardschede. Het was een geluid dat de meeste mensen kippenviel bezorgde, maar hij werd er rustig van.

‘De mannen zeggen dat u met dat zwaard in één houw een man doormidden kan slaan. Is dat waar?’ had Jalt gevraagd.

Zonder van zijn werk op te kijken, antwoordde Bortak: ‘Bij een man lukt het alleen als ik opsta en mijn zwaard met twee handen hanteer. Een ventje zoals jij doe ik met één hand, zittend bij mijn vuur.’

Zonder verder nog iets te zeggen was Jalt bij hem vandaan geslopen.

Des te beter, dacht Bortak. Dat soort gezanik kan me gestolen worden.

O, hij wist best dat er in het kamp de wildste verhalen over hem de ronde deden. Vele daarvan bevatten flarden van waarheid, maar hij deed niets om de andere te ontkrachten. Zijn beruchte reputatie zorgde er tenminste voor dat hij met rust gelaten werd.

Behalve door Jalt.

Twee dagen later kwam de jongen na een lange dagmars opnieuw naar zijn vuur. Hij was juist een magere haas aan het villen, die hij onderweg met veel moeite had gevangen. Zonder iets te zeggen maakte Jalt aanstalten om te gaan zitten.

‘Om de gedomme niet!’ beet Bortak hem toe. ‘Zodra je gat de grond raakt, breek ik je nek.’

Opnieuw vluchtte de bakkerszoon stilletjes bij hem vandaan.

Maar de volgende dag kwam hij terug en gooide het over een andere boeg: ‘Mijnheer Bortak, de mannen zeggen dat u de beste zwaardvechter in het kamp bent. Het zou me een eer zijn als u mij wilt leren met een zwaard om te gaan.’

Voor het eerst nam Bortak de moeite de jongen aan te kijken. ‘Ik kan beter een paard leren een appel te schillen. Gaat een stuk sneller en heeft meer kans van slagen. Heb je jezelf wel eens goed bekeken?’

Jalt haalde zijn smalle schouders op. ‘Wat ik aan spierkracht tekort kom, compenseer ik met snelheid...’

Hij had het laatste woord nog niet uitgesproken of Bortak ramde hem met een razendsnelle beweging op zijn borst. Jalt sloeg dubbel en smakte tegen de grond. Daar bleef hij versuft, hoestend en met tranen in zijn ogen liggen.

‘Dat was les één. Wie spierkracht én snelheid heeft, kan al zijn kracht op zijn tegenstander richten omdat hij geen zwakte hoeft te compenseren. Genoeg geleerd, bakkertje?’

Maar Jalt duwde zich overeind, wreef over zijn gekneusde borstbeen en zei: ‘Goed dan, mijnheer Bortak. En wat is les twee?’

De krijger was tot zijn eigen verbazing in de lach geschoten. Een lange, bulderende donder. In één klap realiseerde hij zich twee dingen: dat Jalt hem aan zichzelf deed denken toen hij die leeftijd had, en dat hij al in geen weken meer had gelachen. Vanaf dat moment had hij zich min of meer over de jongen ontfermd.

Tijdens de veldtocht sterkte de knaap aan en bloeide hij op. De zon kleurde zijn gezicht bruin en bleekte zijn haar totdat het bijna wit was. Ze traiden iedere dag, vaak tot zonsondergang. Hun oefengevechten trokken in het kamp een groeiend publiek. Bortak ging zich zelfs verheugen op hun dagelijkse gevechten met stokken en houten zwaarden. Jalt was een slimme knul die over prima reflexen beschikte. Een spierbundel zou hij nooit worden, maar hij was snel, eigenwijs, volhardend en brutaal.

‘Op een dag, grote vriend, zal ik ridder zijn’, vertrouwde de jongen hem na een van hun gevechten toe. Ze zaten uitgeput op een rots. Jalts zweet verdunde het bloed dat uit zijn gescheurde lip druppelde. ‘Hertog Cavellus zal me tot ridder slaan. Terwijl ik voor hem kniel, prijst hij mijn dappere daden. Hij schenkt me een landgoed met hoes en weet je hoe hij me zal noemen? Heer Jalt de Goede!’

‘Ridder? Jij?’ Het kwam er spottender uit dan hij bedoelde. ‘Verwacht niet te veel van dit soort dromen, jongen. Wie niet van adel is, maakt geen schijn van kans om ridder te worden.’ Hij streek wat zand uit zijn baard en vervolgde: ‘En wat zou het ook? Ik heb ridders zien komen en gaan. Ze schijten net als wij en ze sterven zoals wij: gillend, jankend en smekend om hun moeder.’

Jalt veegde het bloed van zijn gezwollen lip. ‘Ben jij zo zwartgallig geboren of ben je zo geworden? Mijn moeder zegt dat een man ergens in moet geloven. Eén ding kan je van je vader leren, zegt ze altijd: wie nergens in gelooft, zal nooit iets bereiken. Dus geloof ik dat ik ooit ridder zal zijn. Jalt de Goede, de trots van het Emperium.’ Toen had hij een knetterende scheet gelaten en hadden ze samen gelachen.

Bortak zou het nooit laten merken, maar hij was op de vlegel gesteld geraakt. Vroeger zou hij er niet over hebben gepiekerd een onervaren knaap als schoudermaat in de strijd te kiezen. Maar op dit moment had hij Jalt het liefst dicht bij zich in de buurt. En niet alleen omdat hij zijn moeder had beloofd hem weer heelhuids thuis af te leveren.

Maar waarom dan wel, eigenlijk?

‘Het zijn maar een stelletje ongeschoren rebellen’, zei de jongen zacht. ‘Zich verstoppen in de bossen, dat kunnen ze. In het veld maken ze tegen onze overmacht geen schijn van kans.’

Het kwam er nog steeds niet erg overtuigend uit, vond Bortak.

‘Bek toe, bakkerszoon!’ siste sergeant Rask, die zich voor zijn peloton opstelde.

Geschrokken hield Jalt zijn mond.

De klaroenen klonken. Als één man veerden de infanteristen op. De cavaleristen verstrakten in hun stijgbeugels. Pieken en lansen priemden de lucht in, zwaarden vlogen in de aanslag, kinnen knikten omhoog en borstplaten schoten vooruit. Hertog Cavellus was in aantocht en dat kon maar één ding betekenen: het uur van de strijd was aangebroken.

‘Mooi’, mompelde Bortak, die een laatste bittere klodder in het gras spuugde. ‘Mijn tabak is net op.’

Wouden van Kopan
Emperiaal Hertogdom Mandallin
17e dag van de Windmaand (3e maand), 998 n.P.

Dat baron Raymond Voss een volle neef was van hertog Cavellus, was hem in niets aan te zien. Waar de hertog van Mandallin met zijn hang naar corpulentie, zijn rozige huid en zijn zachtmoedige karakter meer weg had van een biggetje dan van een regent, gaven brede schouders en een vlijmscherpe tong Voss het statuur van een krijger en het gezag van een staatsman. Zelfs nu, na een lange bivak in de wouden van Kopan, maakte de verschijning van de baron diepe indruk op zijn aanvoerders. Zijn haar, vet maar gitzwart, zijn kaken, ongeschoren maar welgevormd, zijn blik, vermoeid maar scherp; zijn aanwezigheid schonk de baron zijn rebellen het wapen dat hun het afgelopen jaar de ene na de andere brutale overwinning had bezorgd: zelfvertrouwen.

‘Je had ze moeten zien rennen! Met hun blote kont door het veld!’ schaterde Hera. De andere aanvoerders lieten zich welwillend door haar lach meeslepen. En niet alleen door haar lach. Het was haast onmogelijk je niet door haar in vervoering te laten brengen, met haar welgevormde lichaam en die prachtige blonde haren. Voss deed alsof hij niet merkte dat de ze even naar hem keek, alsof ze zich ervan wilde verzekeren dat hij meeluisterde. *Interessant*.

Het vuur waar ze omheen zaten knetterde alsof het wilde delen in de vrolijkheid. Stukken wildbraad en zakken aangelengde wijn gin-

gen van hand tot hand. Hoe langer de avond duurde, hoe sterker de verhalen werden.

‘Je zult wel op de vlucht zijn geslagen, Hera, bij de aanblik van al die mannenkonten’, grinnikte kapitein Quinton. ‘Ik zag je vanochtend nog je blik afwenden toen mijn mannen in de stroom hun gat aan het wassen waren.’

‘De enige reet die me nachtmerries zou bezorgen als ik hem van dichtbij zou zien, is die van jou, Quinton!’ antwoordde Hera.

‘En de enige reden waarom ik jou mijn kont zou toekeren, is zodat je hem kunt kussen!’ kaatste Quinton terug.

De groep gierde van het lachen, en de baron lachte mee. De overval van Hera’s compagnie op een arsenaal van Cavellus was een geliefd kampvuuronderwerp. Het wijnavat dat ze anoniem voor de poorten hadden afgeleverd, het laxeermiddel van pruimen dat ze eraan hadden toegevoegd, de dronkenschap en de diarree die ze het garnizoen hadden bezorgd; het bleef hilarisch, hoe vaak je het ook hoorde. Wat Voss betreft, bewees het verhaal bovendien de meerwaarde van vrouwen in zijn rebellenleger. Tegenover een militaire overmacht deed je er verstandig aan om eerst te denken en dan te handelen, in plaats van andersom. En aanvoeders als Hera toonden aan dat vrouwen die tactiek beter beheersten dan de meeste mannen.

De rebellen hadden de hertogelijke garde dit jaar de ene na de andere nederlaag bezorgd. Het had Voss de geuzennaam de Vossenkop bezorgd, een verbastering van zijn familienaam die zijn sluwheid onderstreepte. De bevolking begon steeds meer sympathie voor de rebellen te voelen. *En dat is maar goed ook*, dacht Voss, *want zonder de steun van de boeren, jagers en herders is mijn opstand voor het einde van dit jaar voorbij*.

De baron stond op. ‘Dames, heren, graag jullie aandacht.’ Het kwam er formeler uit dan bedoeld, maar zijn woorden misten hun effect niet. ‘Jullie wisten dat er een moment zou komen waarop de hertog en het Emperium op onze rebellie zouden reageren. Welnu, dat moment is aangebroken.’ De aanvoeders keken hem zwijgend aan.

‘Maar ik garandeer jullie dit’, zei Voss: ‘Over twee dagen boeken wij een overwinning die tot ver buiten de grenzen van het Imperiale hertogdom Mandallin zal doordreunen.’

Zijn gehoor knikte. De mannen en vrouwen genoten van de momenten waarop de baron ze toesprak. Zijn stem had de kracht om de duisternis uit het woud te verjagen. Als hij sprak leken de bomen uiteen te wijken, alsof ze plaats wilden maken voor de waarheid die in zijn woorden verborgen lag. Hij vulde hun harten met trots en hun hoofden met de onverzettelikheden die een klein leger tot grote daden in staat stelt.

‘De dagen van hertog Cavellus zijn geteld! De dagen van de Kerk en Pagans Hamer zijn geteld. En ik durf zelfs dit te zeggen: de dagen van het Imperium zijn geteld!’

De kapiteins mompelden instemmend. Een vonk sprong op uit het vuur. Voss’ schaduw werd flikkerend op de bomen geprojecteerd.

‘Wat is er onder hun heerschappij van ons geliefde Mandallin geworden? Alcohol, snuif, gokken en hoeren; de hoeders beroofden ons van alles wat het leven na een dag hard werken de moeite waard maakt. Maar dat was niet genoeg! O nee! De hoeders van Pagans Hamer verwoestten onze kerken en gooiden onze hoeders op de brandstapel. De Zuivering, zo noemt de Kerk dat. Geen mens durft nog openlijk te beweren dat er andere goden zijn dan Pagan. Maar zelfs dat is voor Pagans Kerk niet genoeg. O nee, nu richt de Kerk zijn verwoestende pijlen op bijgeloof en magie. En dus is er niemand, helemaal *niemand* in het Imperium zijn leven nog zeker.’

Terwijl hij sprak had Voss zijn stem verheven, zodat niet alleen de aanvoerders bij het vuur maar ook zijn rebellen in het woud hem konden horen. Heel even keek de baron naar Hera. Hij zag dat zij net als de anderen volledig in zijn ban was. *Interessant*.

Dat zijn woorden doel troffen was niet verwonderlijk. Hier, op het platteland van Mandallin had Pagans Kerk nooit echt vaste voet aan de grond gekregen. Natuurlijk, Pagan werd er vereerd. Maar hier was Pagan slechts de god van de jacht, het vuur en de strijd. Zeven goden

bevolkten Mandallin, en de meeste waren ouder en machtiger dan Pagan. Dat Pagan zijn concurrenten duizend jaar geleden in de Strijd der Goden had verslagen, daarvan hadden de herders, jagers en houtvesters van Mandallin nooit enig bewijs gezien. Zij vertrouwden op de Zeven en geloofden heilig in magie, en er was niemand in het Emperium die daar ooit een probleem van had gemaakt. Tot de Zuivering was begonnen.

Deze campagne van Pagans Kerk was zijn zesde en meest bloedige jaar ingegaan. De Windmaand was nog niet om en nu al waren in Mandallin meer mensen verbrand, onthoofd en verdronken dan in het hele jaar ervoor. De meeste veroordeelden waren arme stakkers. Horigen, jagers, herders, bedelaars, weduwnaars; niet in staat zich te verdedigen tegen aanklachten die ze nauwelijks begrepen. Maar de Zuivering maakte ook machtigere slachtoffers; zij die schulden uit hadden staan bij de hogere Huizen, zij die machtige concurrenten hadden in hun ambacht of zij wier land na hun terechtstelling door de hoogste bieder zou worden opgekocht. Overal in het Emperium broeide verzet.

‘Bij ons, het trotse volk van Mandallin, ligt het niet in de aard lijdzaam toe te zien hoe onrecht zegeviert. Daarom hebben we eerst aan hertog Cavellus gevraagd ons te beschermen tegen de bloedige grillen van Pagans Hamer. Toen de hertog dat weigerde, konden wij niet anders dan het recht in eigen hand nemen. En onze zeven goden weten: het recht *staat* aan onze kant!’

De aanvoerders knikten. Een enkeling hief een gebalde vuist.

‘Zelfs Pagan is naar ons overgelopen, baron!’ riep Hera. ‘Hoe kan het anders dat wij ieder gevecht winnen?’

Het gejuich waarmee de aanvoerders haar brutaliteit beantwoordden, verspreide zich als een bosbrand door het woud. ‘Vossenkop, Vossenkop!’ scandeerden een aantal strijders vanuit de bossen.

Voss hief zijn hand: ‘Van mijn vader leerde ik wat de voornaamste taak van een edelman is: het beschermen van zijn mensen. En al moet ik ervoor naar Magnars zeven hellen en terug, bij de goden, mijn mensen beschermen zal ik!’

Nu steeg er een brullend gejuich op. ‘Vossenkop! Vossenkop!’ klonk het.

De baron zorgde ervoor dat niet aan hem was af te zien hoezeer hij genoot. *Als mijn rebellen ergens een hekel aan hebben, dan is het aan ijdele leiders.*

Het was moeilijk te geloven dat een man met de sluwheid van Raymond Voss erin was geslaagd in zo’n korte tijd zoveel te verliezen. Lange tijd was hij de rijzende ster van Mandallin geweest. Toen hij net de dertig was gepasseerd, had hij het al geschopt tot bevelhebber van de hertogelijke garde van zijn oom. Zijn ouders waren beiden door een mysterieuze ziekte geveld toen hij twintig jaar was. De baronie van zijn vader was bij de jonge Raymond echter in goede handen; hij had het domein nu al in oppervlakte verdubbeld. De huwelijkskandidaten, die hem vanuit het hele Emperium werden aangeboden, werden met het jaar beter. Raymond Voss was de meest begeerde vrijgezel van Mandallin.

Maar in deze tijden kon je ondergang zich voltrekken voordat je met je ogen kon knippen. Zelfs het feit dat hij een neef van de hertog was, had Voss niet kunnen redden toen hij in aanvaring kwam met Pagans Kerk. Zijn val werd ingeluid in Akkerstee, een van de versterkte dorpen in zijn leengebied. Nadat de schout van Akkerstee had gehoord dat Pagans Hamer een slachting had aangericht in een naburig dorp, weigerde hij de poorten voor de kerkelijke hoederkrijgers te openen. Wekenlang wisten de dorpingen de gemaskerde krijgers buiten de deur te houden. Hun verzet brak pas toen de Grootkeizer de Emperiale Garde naar Akkerstee stuurde om Pagans Hamer te helpen.

Pagans Hamer nam op een afschuwelijke manier wraak. De hoederkrijgers dreven de dorpingen in een schuur bijeen en staken hem in brand. Tientallen mannen, vrouwen en kinderen kwamen om in de vlammen. De enige die Pagans Hamer in leven liet, was de schout. Hij zou het gegil van de mensen die hij had moeten beschermen iedere nacht van zijn leven blijven horen.

Als straf voor de vele zondaars die Pagans Hamer in het leengebied van de baron had aangetroffen, nam de Kerk meer dan een kwart van Voss' grondgebied in beslag, inclusief de stad Praal waar de baron zijn residentie hield. 'Als ú er niet in slaagt uw leengebied van ketters en zondaars te zuiveren, dan, met Pagans hulp en in naam van de Grootkeizer, doen wij dat voor u', schreef Hooghoeder Val Peral in zijn beschikking.

Vergeefs deed Raymond Voss zijn beklag bij zijn oom Cavellus. De hertog van Mandallin wilde de Grootkeizer en de Hooghoeder niet voor het hoofd stoten. Hij beperkte zijn verzet tot het sturen van een even beleefde als nietszeggende protestpetitie. Toen de Grootkeizer die na drie maanden beantwoordde, was Voss al uit zijn vesting gegooid. Ziedend trok hij zich met een handvol trouwe officieren en een deel van de hertogelijke garde terug in de wouden van Kopan. Maar niet voordat hij had gezworen de dorpelingen van Akkerstee te zullen wreken. Sindsdien ondernamen de rebellen vanuit de wouden succesvolle verrassingsaanvallen op doelwitten in het noorden van Mandallin.

'Wij leefden onder het juk van een hertog die zijn eigen onderdanen vogelvrij verklaart, een Kerk met hoeders die liever slachten dan bidden en een Grootkeizer die het Emperium regeert alsof het een kadaver is, dat enkel dient om leeg te zuigen en af te danken. Ja, dat is wat er van ons Emperium is overgebleven. Een kadaver! Maar is dat het Emperium waarin wij onze kinderen willen grootbrengen?'

Nee!' riepen de rebellen.

'Zijn wij miezeringe maden die gehoorzaam kruipen in het kadaver van Lennard Cavellus en Daylan Koral?'

Nee!'

'Zijn wij lafaards die het hoofd buigen voor de willekeur van Pagans Hamer?'

Nee!'

'Zijn wij sukkels die de welverdiende vruchten van ons harde werken gedwee overdragen aan de onverzadigbare belastingvaarders van het Emperium?'

'Nee!'

'Natuurlijk niet! Wij zijn de trots zijn van Mandallin! Wij zijn de trots van het Emperium!'

Er klonk gejuich, en hij riep: 'Ik vraag jullie dit: wat doen wij níet?'

'We buigen niet!'

'Wat doen wij níet?'

'We breken niet!'

'Wat doen we wél?'

'Wij vechten wel!'

'Waarvoor vechten we dan?'

'Voor vrijheid!'

'Waarvoor?'

'Voor rechtvaardigheid!'

'Waarvoor?'

'Voor de overwinning!'

Toen het gejuich verstierf richtte Voss zich met gedempte stem tot zijn aanvoerders. 'Niemand kent de hertogelijke garde beter dan ik, kapiteins. Als bevelhebber heb ik de officieren gemaakt tot wie ze zijn. Ik weet hoe ze trainen, hoe ze denken, wat ze doen. Ik ken hun sterkten en hun zwakten. Man, ik weet zelfs met welke hand ze hun reet afvegen!'

De aanvoerders grinnikten. Ze wisten dat het waar was. 'De hertog zal ons op een voorspelbare manier bestrijden: massaal, traag en zelfingenomen. Zijn voorspelbaarheid wordt zijn ondergang.'

Voss liep naar de landkaart van steentjes, takjes en mossen die Quinton op een schraagtafel had geconstrueerd: 'Welnu, dames en heren, aanschouw hier het slagveld waar wij een historische overwinning zullen boeken.'

De aanvoerders verzamelden zich zwijgend rondom de tafel. Eindelijk zouden ze horen hoe hun leider de enorme overmacht van de hertog wilde bestrijden.

'Zoals jullie weten is Cavellus er eindelijk in geslaagd de Vlakte van Rahalla over te steken. Zijn leger nadert onze wouden vanuit het

zuiden. Hier zal hij zijn troepen opstellen', zei Voss, terwijl hij met een stok naar een inham in de bosrand wees. 'Onze verkenners volgen zijn strijdmacht sinds haar vertrek uit Dackran en ik waag te betwijfelen of mijn oom daar iets van heeft gemerkt. We weten alles over zijn leger. Aantallen, bewapening, bepantsering; alles.'

'Over welke aantallen praten we, baron?' wilde kapitein Quinton weten.

'Een goeie vraag. Schrik niet, Quinton: het leger van de hertog is ruim vijfduizend man sterk. De Grootkeizer heeft driehonderd zware cavaleristen uit Ram Koral gestuurd. Die zullen zich morgen bij de strijdmacht van Cavellus voegen. Maar dat zal mijn oom niet red- den', zei hij overtuigd. 'Dankzij onze spionnen in zijn kamp kennen we zijn strijdplan tot in detail. In al zijn arrogantie is mijn oom wat minder voorzichtig dan ik.'

De aanvoerders grijsden. Ze wisten dat de Vossenkop zijn eigen veiligheid garandeerde door zich te hullen in een wolk van geheimzinnigheid, misinformatie en vermommingen. Behalve als hij pal voor je neus stond, wist je nooit waar de rebellenleider zich bevond. En zelfs als je hem kon zien, kon je er niet helemaal zeker van zijn dat hij het was, want Voss zette dubbelgangers in. Soms was hij wekenlang onvindbaar en wist niemand waar hij was, om dan onaangekondigd weer op te duiken.

Om de risico's te spreiden was het rebellenleger opgedeeld in twaalf onafhankelijke compagnieën. Iedere compagnie was gehuisvest in een geheim kamp, ergens in de Wouden van Kopan. Zelfs de aanvoerders wisten niet van elkaar waar de compagnieën zich ophielden. De Vossenkop en zijn dubbelgangers reisden onafgebroken met orders tussen de kampementen. De rebellenleider had iedere compagnie specifieke trainingsinstructies gegeven. Samen vormden die instructies het strijdplan van de naderende confrontatie met het enorme leger van zijn oom. Tot aan de dag van vandaag wisten de aanvoerders alleen welke rol zij zelf moesten spelen. Behalve Voss kende niemand het hele strijdplan.

‘De deltacompagnie van Isaac Rayton bereidt hier een hinderlaag voor’, zei Voss. Hij wees een brug aan, even ten noorden van hun positie. Ze hebben deze brug hier gesaboteerd, de zuidelijke brug over de Kamara. Hij is te zwak voor de zware voorraadwagens maar sterk genoeg voor mannen en paarden. Cavellus heeft haast. Hij zal zijn leger de kortste weg laten nemen en zijn voorraadcolonne omleiden naar de brug in het noorden. Dat is niet de enige fout die mijn oom zal maken. Ik zal jullie laten zien waar jullie je moeten opstellen.’

Ze bespraken het strijdplan tot de aanvoerders het konden dromen. Het werd al licht toen ze zich weer bij hun troepen voegden. Voss had de bijeenkomst besloten met de woorden: ‘De vijand is bang, moe en ver van huis. Die mannen hebben meer sympathie voor onze zaak dan dat ze weten waarom ze eigenlijk naar Rahalla zijn gemarcheerd. Als jullie soldaten doen waarop ze getraind zijn, kan de overwinning ons niet ontgaan.’

Vlakte van Rahalla
Emperiaal Hertogdom Mandallin
20^e dag van Windmaand (3^e maand), 998 n.P.

‘Maar begrijpt u dan niet welk een risico u met die beslissing heeft genomen, heer Cavellus? Als de bevoorradingscolonne onze strijdmacht om de een of andere reden niet weet te bereiken, is uw leger ten dode opgeschreven! En mijn driehonderd ridders en hun paarden inclus!’

‘Markies Demoinés, uw zorgen over uw mannen strekken u tot eer, maar zijn volkomen onnodig. Mijn officieren verzekeren mij dat de voorraden nog voor het donker op het slagveld arriveren. Tegen die tijd is de slag gestreden en zijn wij ons alweer gereed aan het maken voor de terugtocht naar Dackran. Pagan zij dank, mag ik wel zeggen. Ik kan niet wachten totdat ik de ontberingen van de oorlog in mijn badhuis van me af kan spoelen.’

Jalt hield zijn adem in. *Een ruzie tussen een hertog en een markies, pal voor mijn neus! En ik, simpele zoon van een bakker uit Gerst, kan woord voor woord verstaan waarover de mannen aan het bekechten zijn!*

‘Ik mag hopen dat de voorraadcolonne inderdaad voor vanavond ter plaatse is, heer Cavellus’, zei de markies bits. ‘Mijn paarden hebben na de strijd haver en water nodig. En mijn ridders zullen woedend zijn als er na de slag geen vlees en mede is. De afspraak was dat uw logistiek onze voorraden naar het slagveld zou transporteren. Dat dit nog niet is gebeurd, is een schande! Ik verzeker u dat ik mijn grieven zal noteren in het verslag aan mijn Imperiale bevelvoerders in Ram Koral.’

Jalt wist niet hoe hij het had. Nog nooit in zijn leven was hij zo dicht bij een hertog en een markies geweest. Hij kon ze bijna aanraken! Hij had vannacht nauwelijks geslapen, zo bang was hij geweest voor wat er vandaag zou komen. Maar nu was hij vergeten dat hij op het punt stond zich voor het eerst in zijn leven in een veldslag te storten. *Wat is dit spannend!*

Voor iedereen in Jalts peleton was het duidelijk dat markies Demoinnes woedend was. Sommige mannen, onder wie sergeant Rask, keken ongemakkelijk de andere kant uit. De markies maakte er geen geheim van dat het de Grootkeizer zelf was, die hem en zijn zware cavalerie naar het zuiden had gestuurd. Kennelijk was het Imperium er niet van overtuigd dat de hertog in staat was om zonder hulp met de rebellen af te rekenen.

De markies was een indrukwekkende verschijning. Zijn rijzige gestalte leek haast te versmelten met dat van zijn strijdros, een kolossale, bepantserde hengst. De feilloze hand waarmee hij zijn paard stuurde, de glimmende laarzen die in hun stijgbeugels gegoten leken en de trotse verenkam op zijn helm; Demoinnes was op en top cavalerist.

Dat kon je niet zeggen van hertog Cavellus, die naast Demoinnes in het zadel van zijn wat vermagerde vos haast een koddige verschijning was. Tijdens de lange veldtocht werd de hertog zodanig door zadel-

pijn gekweld, dat hij zich meestal in zijn koets liet vervoeren. De gezette edelman hield niet van paarden en paarden hielden niet van hem. Hoewel de Rahallaanse zoon zijn ware kracht vandaag nog moest tonen, liep het hoofd van de hertog nu al rood aan. Dat hoofd was met de nodige moeite in zijn prachtig bewerkte bronzen helm geperst.

‘Rapporteert u dan ook aan de Grootkeizer dat het *mijn* verken- ners waren die ontdekten dat de brug over de Kamara was gesabo- teerd?’ blafte de hertog. ‘Doet u er verslag van dat de brug dankzij *mijn* ingrijpen niet onder het gewicht van onze karren is ingestort? Ik zou het op prijs stellen als men in Ram Koral verneemt dat dankzij de kundigheid van *mijn* verkenners onze voorraadcolonne nog intact is, beste man. De colonne steekt de rivier vijfentwintig kilometer ten noorden van hier over. Nu vraag ik u: wat is dat voor een omweg, op een mars van duizend kilometer?’

‘Daar gaat het niet om, heer. U heeft uw strijdmacht en uw kwetsbare logistieke eenheden van elkaar gescheiden, en dat in een terrein waar water noch voedsel voorhanden is. Dat kan rampzalige gevolgen hebben. Als de rebellen uw logistieke troepen overmeeste- ren...’

‘Ik vertrouw op de kunde van mijn officieren, markies, en dat zou u ook moeten doen. Kolonel Petalski, doet u ons verslag van de vij- andelijke aanwezigheid in dit gebied.’

Uit de linkerflank maakte zich een smetteloos geklede ruiter los. Zijn grijze haar ging onder een fluwelen steek verborgen. Geen knoop aan zijn knalrode uniform was aan de poetsdoek ontsnapt. Maar het meest in het oog sprong toch wel het sierbeslag waarmee de kolonel het tuig van zijn paard had behangen. Rond het hoofd van het dier speelden tientallen zilverkleurige medaillons een schitterend schijngevecht met de zonnestralen.

Kolonel Petalski citeerde uit de verslagen van zijn verkenners: ‘De rebellen waren tot vanochtend in geen velden of wegen te bekennen, heer Cavellus. We hebben beide oevers van de Kamara volledig uit- gekamd. De enige menselijke aanwezigheid in dit gebied wordt ge-

vormd door enkele lokale herders. Ook zij hebben de rebellen niet waargenomen. De Vossenkop verschuilt zich in de Wouden van Kopan, die u op vijfhonderd meter ten noorden van de vlakte ziet liggen.’

Kolonel Petalski werd zo in beslag genomen door het gewicht van zijn taak, dat de minachting van Demoines volledig aan hem voorbij ging. ‘Pas nu onze klaroenen uw komst hebben aangekondigd zijn de rebellen tevoorschijn gekomen. Ik schat hun aantal op niet meer dan zevenhonderd, heer. Ze zijn slechts licht bewapend en dragen geen noemenswaardige pantsers. Wij hebben geen bereden eenheden kunnen ontdekken. Ik kan u verzekeren dat de vijand in open terrein geen partij voor onze strijdmacht zal zijn.’

‘Dank u, kolonel. U kunt terugtreden. Ziet u, markies? Onnodige zorgen. Welnu, ik stel voor dat we van start gaan, voordat het straks echt warm wordt. Voegt u zich bij uw ridders, markies. Ik ga ervan uit dat we geen beroep hoeven doen op uw eenheid. Dat maakt het ontbreken van water en haver vast wat draaglijker. Laat ik mijn troepen nu voorgaan om ze moed in te spreken, alvorens we oprukken om de aanval in te zetten.’

‘Zoals u wilt, heer’, antwoordde de markies. Hij klapte zijn vizier dicht, gaf zijn paard de sporen en galoppeerde terug naar zijn ridders, die zich onder het Imperiale tijgervaanndel van het Huis Koral hadden opgesteld.

Pas toen de markies uit het zicht verdwenen was, durfde Jalt weer normaal adem te halen. *Sjonge, een edelmanruzie. Das weer eens wat anders!* Wat had hij al niet meegemaakt sinds het leger van de hertog in Gerst was neergestreken. Wat was hij onder de indruk geweest van die prachtige uniformen en die bewapende kerels! In de weken die sindsdien waren verstreken, had hij meer meegemaakt dan in al de jaren daarvoor. En dan nu dit!

Zijn ogen gleden van de hertog via sergeant Rask naar zijn vriend Bortak, wiens bebaarde kop weer eens op onweer stond. De krijger stond pal naast hem en zag er woest uit, met zijn borstelige wenkbrauwen en zijn ontelbare keren gebroken haakneus.

Fantastische vent, die Bortak, maar het blijft een beetje een brombeer, grinnikte Jalt stilletjes. Hij paste er wel voor om geluid te maken, bang als hij was om opnieuw een schrobbering van Rask te krijgen.

‘Die woesteling haat alle mensen even hard, of ze nu tot zijn eigen leger behoren, of tot de vijand’, hadden de mannen in het kamp gezegd.

En: ‘Ik heb horen zeggen dat hij zijn slachtoffers in Caladonië met hun darmen aan elkaar knoopte, als kettingen, en dat hij daarmee de bomen versierde.’

De Slager van Caladonië, werd hij genoemd. Er was geen man in de bekende wereld die ooit een zwaardgevecht met hem was aangegaan en het kon navertellen. Hij was sterk als een os en snel als een adder, zeiden ze. Weinig mannen hadden de kracht om een wapen te hanteren dat zo groot was als Furie, Bortaks dubbelhandige zwaard. Er werd gezegd dat Bortak er in Caladonië met rechts mee vocht terwijl hij met links een reusachtig schild droeg, dat hij tevens als slagwapen gebruikte.

De klap die Bortak Jalt bij hun kennismaking had gegeven, had hem een beurse plek zo groot als een spiegelei opgeleverd. Eerst was zijn borst blauw geworden, toen paars en daarna groen. En nog steeds deed het pijn als hij een bepaalde beweging maakte. Maar de klap was ook ergens goed voor geweest: hij had het ijs tussen de krijger en hem gebroken.

‘Bortak, is het waar wat ze over je zeggen?’ had hij hem een keer gevraagd, toen ze samen aan het vuur zaten. ‘Was je echt zo’n beest in Caladonië?’

Bortak had eerst gegromd, maar na een tijdje antwoordde hij: ‘Wat waar is, is dat een oorlog mensen dwingt om beestachtige dingen te doen. De vraag die je moet stellen is: is een mens die beestachtige dingen doet een beest? Of is hij nog steeds een mens?’

Daarop had Jalt geen antwoord geweten. Bortak had een tijdje zwijgend op zijn tabak gekauwd, alsof de vraag hem in verwarring had gebracht. Toen vroeg de krijger: ‘Is een man die vanuit de goede

overtuiging slechte dingen doet nog steeds een goede man? En kan een slechte man goede dingen doen?’

Jalt had zijn schouders opgehaald. ‘Ik weet het niet, Bortak. Jij maakt van alles wat zwart of wit is grijs. Als *ik* later ridder ben zal ik alleen het goede doen. Ridders vechten eervol. Alleen met gewapende tegenstanders, en hij doodt nooit lichtzinnig, want alle mensen zijn Pagans kinderen, en...’

‘Hou op met die onzin, jongen. Je hebt geen idee waar je over praat.’

‘Zeker wel. Heer Eck heeft het me allemaal uitgelegd. En *hij* is een ridder.’

‘Heer Eck? Laat me niet lachen.’

‘Het ridderschap is niet om te lachen, Bor. Het is een serieuze zaak.’

‘*Bor?* Het moet verdomme niet gekker worden, snotneus. Bor! Há! Heer Eck weet geen donder van oorlog. Net zo weinig als jij. Weet je wie een oorlog winnen? Degenen die de grootste beesten zijn. Weet je waarom? Omdat mensen bang zijn voor beesten, jongen. En op het slagveld kan angst maar twee gedaanten aannemen: die van je grootste vijand, of die van je beste vriend.’

Bortak spuugde de woorden uit alsof het klodders tabak waren: ‘Denk je nou echt dat de rebellen bang zijn voor heer Eck, dat fatje in z’n blinkende borstkuras, met z’n gewauwel over eer? Hou toch op! Ze lachen ons uit, daar in dat bos. En als het er toch over gaat, haal dat belachelijke mutsje nou eens van je kop! Of heeft heer Eck je soms ook geleerd dat het eervol is om de rebellen zichzelf te laten doodlachen?’

Jalt werd uit de herinnering opgeschrikt door hertog Cavellus, die zijn paard langzaam voor de linies liet stappen en zich tot de troepen richtte: ‘Mannen, het moment waar wij al weken naar toeleven is daar!’ Zijn paard reageerde schichtig op het getrek aan de leidsels. Iedere zenuwachtige stap die het dier zette deed een wolkje stof opwervelen. *Nog even*, dacht Jalt, *en de hertog is in zijn eigen wolk verdwenen.*